

Doc. Dr. Rostislav Kozílek, CSc.

Obranyschopnost ČSR v meziválečném období (Vojensko-politické souvislosti)

Jednou z prvořadých otázek, které musel mladý československý stát řešit bezprostředně po svém vzniku, byla otázka zajištění jeho mezinárodní bezpečnosti a obranyschopnosti.

Základním axiomem, z kterého už teoreticky organizace bezpečnosti musela vycházet, byl fakt, že *v případě agrese ze strany velmocí se nemohla republika sama trvale bránit a hlavně ubránit*. Exponovaná geopolitická poloha státu ve středu Evropy přímo předurčovala, že každá vážnější politicko-diplomatická a nevyhnutelně vojenská konfrontace, ale i jakákoliv snaha o změnu poměru sil na kontinentě, se ho musela bezprostředně dotýkat, ba přímo ohrožovat jeho bezpečnost a existenci.

Řešení tohoto složitého problému bylo navíc ovlivněno tím, že republika vznikla v roce 1918 v přímé souvislosti s převratnými světovými událostmi a byla v Evropě novým státním útvarem, který svou existenci musel v mezinárodních vztazích nejen prosazovat, ale i obhajovat.

Jeho vojenská síla, vliv a hodnota, z hlediska organizace bezpečnosti sousedních států, byla velmi relativní, neboť spojenectví s Československem nepřinášelo rozhodující změnu v poměru sil ve střední Evropě vůči velmocem. Navíc, většina sousedů měla vůči čs. státu teritoriální aspirace, snažila se oslabit jeho pozice, resp. ho přímo likvidovat. Na druhé straně je pravdou, že pro některé velmoci (Francie) bylo Československo přitažlivým partnerem z hlediska podpory jejich mocenských zájmů.

Snahy o revizi hranic

Všechny tyto faktory, doprovázené navíc permanentní snahou o revizi hranic, vytvořených na základě mírových smluv, způsobovaly, že Československo prakticky v celém období let 1918-38 existovalo v neustálém stavu ohrožení své bezpečnosti, teritoriální integrity, samostatnosti a suverenity.

Československo, jako většina malých států, zajišťovalo svoji bezpečnost politicko-diplomatickými prostředky a utvářením vojenské síly, odpovídající jeho možnostem. Za rozhodující faktor se vždy považovala především první alternativa, z čehož automaticky vyplývalo, že obrana republiky byla sice závislá na odhodlání politických kruhů, obyvatelstva, jakož i příslušníků národnostních menšin bojovat, ale *jakákoliv naděje na vítězné ukončení konfliktu s velmocí byla podmíněná účinností a efektivností pomoci ze strany jiných mocností*. Armáda se mohla stát rozhodující a vítěznou silou pouze ve středoevropském konfliktu malých států - a i to jen za určitých okolností, ale v žádném případě ne při agresi velmocí.

Základní koncepce čs. bezpečnostní politiky

Při organizaci bezpečnosti patřilo mezi trvalé axiomy, že malý stát nemohl sám utvářet účinné záruky bezpečnosti, tj. prosadit své vlastní koncepce a představy. Tuto otázku mohl řešit pouze v souladu s celoevropským posuzováním uvedeného problému a musel hledat spojení s velmocemi, které měly zájem na udržení jeho bezpečnosti, resp. existence z politicko-diplomatických, strategických, hospodářských, vojenských nebo jiných důvodů. Současně musel mít více shodných cílů s velmocemi, tedy být přinejmenším exponentem zájmů mocností v daném prostoru Evropy.

Základní koncepce čs. zahraniční politiky byla v nejhrubších obrysech obsažena již v Masarykově Nové Evropě, koncipované v poslední fázi války v r. 1918. Snaha budovat samostatnou čs. zahraniční politiku byla vedena po několika liniích:

1. po linii obrany versailleského statu quo,
2. po linii spolupráce ve Společenství národů,
3. po linii budování samostatného československého spojeneckého systému.

Všechny tyto tři základní linie se samozřejmě prolínaly a vzájemně na sebe působily.

Po vzniku československého státu, v říjnu 1918, bylo jeho vojenskopolitické postavení velice labilní. Postrádalo správní i mocenské orgány a nebylo vnitropoliticky ani zahraničněpoliticky upevněno. Národní výbor sice převzal moc na území Čech a Moravy, které bylo osídleno převážně obyvatelstvem české národnosti, ale v pohraničních oblastech osídlených německým obyvatelstvem, na Slovensku a částečně i ve Slezsku byla čs. vláda nucena uznání vlastního státu prosazovat mocensky proti státům sousedním - Německu, Rakousku, Polsku a Maďarsku.

Za vojenské a diplomatické podpory Francie přistoupila čs. vláda od listopadu 1918 k zajišťování státních hranic ještě před jejich definitivním stanovením mírovou konferencí. Československo se této konferenci zúčastnilo jako stát spojenecký, ale své požadavky mohlo obhajovat jen prostřednictvím vítězných dohodových velmocí, na jejichž vztazích, především k poraženému Německu, Rakousku a Maďarsku, závisel do značné míry jeho další zahraničněpolitický vývoj. Jak již bylo naznačeno, při prosazování územních požadavků se čs. diplomacie opírala o podporu Francie a snažila se použitím vojenských prostředků při obsazování požadovaných území postavit mírovou konferenci před hotová fakta.

Představitelé republiky si plně uvědomovali důležitost a význam potřeby silné armády, avšak pro její urychlenou výstavbu zatím nebyly vytvořeny základní organizační ani materiální předpoklady. Jedinou vojenskou mocí, kterou měl stát k dispozici, byli dobrovolníci a postupně se vracející legie.

Pomoc Francie

Vzhledem k tomu, že bylo nutné řešit hraniční otázku urychleně, rozhodla se čs. vláda na návrh ministra zahraničních věcí E. Beneše v polovině listopadu 1918 požádat Francii o vyslání vojenské mise do Československa a tím zároveň urychlit výstavbu čs. armády. 14.2.1919 pak vyvrcholilo úsilí o přijetí francouzské vojenské patronace podpisem československo-francouzské smlouvy, která kodifikovala postavení francouzské vojenské mise v ČSR. Podle této smlouvy měl vrchní velitel francouzských vojsk, *maršál Foch*, vykonávat i funkci vrchního velitele čs. vojsk a náčelník francouzské vojenské mise, *generál*

Pellé, funkci náčelníka hlavního štábu čs. armády. Zároveň, po svém příjezdu do Prahy v únoru 1919, konstituovala mise čtyři oddělení (bureaux) štábního typu: 1. organizační, 2. zpravodajské, 3. operační, 4. dopravní. Úkolem těchto oddělení bylo napomáhat výstavbě československého hlavního štábu. Podpisem smlouvy ze 14.2.1919 a ustanovením celé řady francouzských důstojníků do vedoucích armádních funkcí byl zároveň ukončen zápas o vliv na poválečný vývoj Československa mezi Francií a Itálií, která si na základě zásahu dvou divizí čs. legionářů pod velením generála Piccioneho při obsazování Slovenska činila aspiraci na vyslání vlastní vojenské mise.

Problematika vojenského obsazování českého pohraničí, obsazování Slovenska, jakož i vojenského konfliktu čs. státu s Polskem o Těšínsko je poměrně dobře známa i širší laické veřejnosti. Méně znám je však fakt, že právě při těchto akcích a na základě zkušeností z nich získaných vznikaly v tomto období na operačním oddělení hlavního štábu čs. armády první závažné studie dostávající postupně podobu strategicko-operačních dokumentů.

První operační plány

Operační plány československé armády patřily k nejdůležitějším vojenskopolitickým a vojenskoodborným dokumentům čs. státu. Na jejich zpracování se v souladu s vojenskodoktrinárními názory politického vedení státu a velení armády bezprostředně podílel hlavní štáb čs. armády. *Obsahem operačních plánů bylo všestranné zajištění mobilizace, rozvinutí polní armády a vedení počátečních válečných operací, včetně jejich zabezpečení.* Z hlediska politických, ekonomických a vojenských východisek tyto plány přímo i zprostředkovaně odrážely základní vojenskodoktrinární názory čs. státu na přípravu a vedení války.

Je zcela pochopitelné, že v počátcích naší vojenské výstavby vycházely z francouzské vojenské doktríny a zároveň ukazovaly na úroveň ovlivnění francouzského vojenskoteoretického myšlení válečnými zkušenostmi. S výraznější snahou o vytvoření vlastního uceleného systému názorů na charakter budoucí války, způsoby jejího vedení, vojenskopolitické cíle, výstavbu a přípravu armády a celý komplex otázek souvisejících s politikou a ekonomickou přípravou státu na válku se setkáváme až v polovině 20. let, po odchodu francouzské vojenské mise a zejména pak od roku 1933 v přímé souvislosti s ohrožením čs. státu fašistickým Německem.

Lze konstatovat, že zárodky operačních plánů vznikaly právě v období, kdy čs. stát i za využití branné moci řešil otázku konstituování svých hranic.

Zkušenosti z vojenského konfliktu o Těšínsko, který dlouhodobě negativně ovlivnil vztahy obou zemí, byly využity při tvorbě operačního plánu hlavního štábu v případě konfliktu s Polskem, který dostal označení „P“. Plán byl schválen v listopadu 1920 a v dalších letech byl hlavním štábem pouze operativně korigován a doplňován. Obranné prostoru severního Slezska přisuzovalo velení čs. armády strategický význam. Tento operační prostor totiž tvořil významnou spojnici českých zemí se Slovenskem a umožňoval vstup Moravskou branou do údolí řeky Moravy v úseku, kde Československo mělo nejmenší šířku.

V přímé vojenské konfrontaci s Maďarskem, při začleňování Slovenska do nového čs. státu se rodily a prakticky ověřovaly základní údaje plánu operačního použití čs. armády proti Maďarsku, který dostal krycí označení „H“. Právě tento plán byl v letech 1919-1920

nejdůkladněji rozpracován. To jen potvrzovalo skutečnost, že Maďarsko bylo vedoucími politickými a vojenskými představiteli čs. státu považováno na počátku 20. let za hlavního potenciálního nepřítele ČSR. Neutuchající revizní kampaň v Maďarsku spolu se dvěma pokusy Karla Habsburského o puč v roce 1921 přesvědčovala E. Beneše, jako ministra zahraničních věcí, o hrozícím vojenském nebezpečí z této strany. Proto považoval plán „H“ pro zajištění československé bezpečnosti za prvořadý.

Poražené Německo objektivně nepředstavovalo na počátku 20. let akutní nebezpečí pro čs. stát. Přesto však byly, zřejmě ve druhé polovině roku 1920, vypracovány dvě studie nesoucí označení „Plán N1“ a „Plán N2“. Tyto studie byly koncipovány pro případ **obnovení nepřítelství Německa** s dohodovými mocnostmi a z toho plynoucí možnosti využití čs. armády dohodovými silami.

Varianta „N1“ představovala ofenzivní plán ve všeobecném směru Bayeruth - Bamberg s cílem „spojit se s francouzskými vojsky operujícími v údolí Mohanu a oddělit Bavorsko od severního Německa“. Studie plánu „N2“ v úvodu uvádí, že může být použito kooperace československé armády s armádami dohodových mocností různými směry: buď dle plánu N1, nebo ve všeobecném směru na Berlín.

Vedle těchto studií a plánů byla již v květnu 1920 vypracována a schválena operační směrnice pod krycím názvem plán „B“ (bolševismus), což byl v podstatě souhrn **opatření pro eventuální postup sovětských armád do Polska**.

Všechny tyto studie a plány byly v následných letech dále dopracovávány, upřesňovány a variantně kombinovány.

Po pařížské mírové konferenci bylo zcela zřejmé, že další poválečný vývoj Československa se stal existenčně závislým na vytvořeném versailleském systému, který však svými vnitřními rozpory vytvářel předpoklady pro velmi složité vojenskopolitické postavení Československa. Tyto předpoklady také následující vývoj plně potvrdil.

Pro zahraničněpolitické postavení Československa byla nepřijemná zvláště tendence vytlačování Francie angloamerickým blokem na druhořadé místo v Evropě. Tato tendence se projevovala v celém meziválečném období. Pro Československou republiku však měla právě československo-francouzská spolupráce *vytvořit takový mocenský systém, který by znemožnil Německu, Maďarsku i Rakousku uplatnit vůči Československu jakékoli nároky*. Proto se čs. zahraniční politika orientovala především na Francii a její spojenecký systém s nástupnickými státy, který byl jedním z důležitých prostředků francouzské převahy v Evropě.

Hledání mezinárodněpolitického zajištění

Edvard Beneš, stojící v čele naší diplomacie, si plně uvědomoval negativní důsledky příliš jednostranné orientace ČSR na Francii. Na základě jeho iniciativy došlo k faktickému pokusu o její eliminaci vytvořením spojeneckého bloku s Jugoslávií a Rumunskem. Dne 14. srpna 1920 uzavřela čs. vláda tzv. bělehradskou smlouvu o vzájemné pomoci mezi Československem a Jugoslávií a o tři dny později byl podepsán protokol o vzájemné pomoci i s Rumunskem. Tyto smlouvy, které položily základ Malé dohody, doplnila pak ještě v červnu 1921 smlouva rumunsko-jugoslávská. Počátkem července 1921 byla smlouva rozšířena o zvláštní československou vojenskou konvenci, k níž se koncem července přidružila i vojenská konvence československo-jugoslávská.

Základním obsahem *Malé dohody*, z vojensko-politického hlediska, bylo spojenectví Československa, Jugoslávie a Rumunska na obranu trianonského míru proti pokusům o jeho narušení ze strany revizionistických a restauračních sil horthyovského Maďarska.

O jistém napětí ve francouzsko-československých vztazích svědčilo i zdlouhavé jednání předcházející podpisu spojenecké smlouvy obou států. V květnu 1923 přijel do Československa francouzský maršál Foch s cílem upevnit československo-francouzskou vojenskou spolupráci a pokusit se o uzavření společné vojenské konvence. Jednání však skončilo nezdarem. Beneš předpokládal, že uzavření vojenské smlouvy s Francií by v tomto období mohlo proti republice popudit Anglii a Itálii, což by v konečných důsledcích vedlo k posílení pozic Maďarska, Rakouska a Polska ve střední Evropě. Proto vypracoval vlastní návrh smlouvy, v němž se snažil vyloučit přímé vojenské závazky ČSR a zároveň hrát o čas. Tento postoj čs. vlády však vyvolal ostrou reakci politických i vojenských kruhů Francie a dokonce hrozilo nebezpečí odvolání francouzské vojenské mise z ČSR.

Československo-francouzská smlouva byla pak nakonec podepsána po dlouhých jednáních až 21. ledna 1924. Obsahovala však pouze všeobecná politická ustanovení a nebyla doplněna tajnou vojenskou konvencí. Na výslovné přání E. Beneše nebyla ve smlouvě zakotvena klauzule o závazné a automatické vojenské pomoci v případě napadení jedné ze smluvních stran.

Přesto však tato smlouva a na ni navazující dohoda o konzultaci hlavních štábů, obsažená v dopisech mezi Benešem a Poincarém z ledna 1924, upevnily vojenské svazky obou zemí. V následujících letech pak Francie podepsala politickou úmluvu s tajným vojenským protokolem s Rumunskem (10.6.1926) a alianční smlouvu bez vojenské konvence s Jugoslávií (11.11.1927).

Všechny tyto smlouvy a jejich vzájemné propojení vytvářely *základy vojensko-politického systému, na nichž byla založena bezpečnost Československé republiky*. Naše smlouva s Francií odrážela blízkost zájmů zahraniční politiky obou států, ale i rozpory a omezení, dané do jisté míry jejich rozdílnými zájmy.

Československo-francouzská vojenská spolupráce měla od počátku vedle politických překážek navíc i celou řadu problémů odborného charakteru. Bezprostřední operační spolupráce a součinnost obou států byla znemožňována teritoriálním oddělením Francie a Československa. Tato skutečnost nutila čs. vládu k opatřením, která by ekonomickou, politickou a vojenskou spolupráci s Jugoslávií a Rumunskem umožňovala samostatnou obranu ČSR do příchodu francouzských vojsk, respektive do doby, než se stane francouzská vojenská pomoc účinnou.

Locarno 1925

Pro další vývoj mezinárodněpolitického postavení ČSR a zajišťování její bezpečnosti měly zásadní význam závěry mezinárodní konference konané v říjnu 1925 ve švýcarském městečku Locarnu. Konference se nestala podle očekávání „prvním krokem k usmíření Evropy“. Nepřijala všeobecné mezinárodní záruky na celý systém versailleských smluv proti Německu. Naopak, *všeobecný garanční systém byl nahrazen systémem územně omezeným, který vypouštěl z garancí právě ty oblasti, které se v následujících letech staly ohniskem válečného napětí*. Podepsaný rýnský pakt potvrzoval status quo na Rýnu, územní uspořádání na východě však konference neřešila. Tím byla zajišťována nedotknutelnost

francouzsko-německých hranic, *stranou pak zůstalo zajištění malých národů střední a jihovýchodní Evropy*. Přijetí rýnského paktu bylo projevem výrazného oslabení Francie a jejích spojenců, včetně Československa. Československo v Locarnu nezáískalo další záruky bezpečnosti, naopak jeho zahraničněpolitické postavení bylo novými smlouvami oslabeno. Smlouvy s Francií nebyly začleněny do souboru locarnských dohod a Francie je podepsala bez podpory Anglie a USA. Z toho bylo jasné patrné, že Francie svou pomoc Československu proti Německu váže na postoje USA a Anglie, aby se nedostala do izolace ve své velmocenské politice.

Kvalitativně nová zahraničněpolitická situace po Locarnu se odrazila i ve změnách operačních plánů čs. armády. Po odchodu francouzské vojenské mise z klíčových postů přistoupil hlavní štáb k zásadnímu přepracování plánů použití čs. armády v případech konfliktů s Maďarskem a Německem, které se stalo pro ČSR prvořadým potenciálním protivníkem a nejvážnějším ohrožením její bezpečnosti a nezávislosti. Na základě operační směrnice pod označením „II“, kterou zpracovalo 3. oddělení hlavního štábu, byl v prosinci 1925 schválen operační plán „II“. Zatímco návrh plánu předpokládal současný vojenský konflikt Československa s Německem i Maďarskem, konečná operační směrnice vedení války na dvou frontách vylučovala. Konečná varianta operačního plánu „II“ jednoznačně uváděla: „... hlavní nepřítel je Německo, a to jak velikostí, tak i tím, že je nejbližší těm prostorům, které mají pro stát životní důležitost“.

Zahraničněpolitický vývoj ve druhé polovině 20. let vedl ke korekci některých politických východisek operačního plánu „II“. Konference Malé dohody, která proběhla v květnu 1927 v Jáchymově, potvrdila uvolnění svazku malodohodových států, z nichž každý pocítoval ohrožení vlastní bezpečnosti. Československo se cítilo ohroženo Německem a přálo si sblížení s Itálií. Rumunsko hledalo italskou podporu v „besarabské otázce“, zatímco Jugoslávie se cítila přímo vojensky ohrožena Itálií.

V souvislosti s těmito a dalšími problémy se čs. diplomacie pokusila o zlepšení a normalizaci vztahů s Rakouskem a Německem. V květnu 1928 podnikl E. Beneš první neoficiální cestu do Německa a navrhl Rakousku i Německu smlouvu o neútočení. Jednání však nepřinesla úspěch.

Na nové změny v zahraničněpolitickém postavení ČSR reagoval hlavní štáb čs. armády v listopadu 1929, kdy byla přepracována operační směrnice „II“ a byl schválen nový operační plán pro případ válečného konfliktu s Maďarskem s označením „III-A“. Plán byl velmi podrobně zpracován a obsahoval rozsáhlou analýzu s celou řadou variant válečného vývoje. Ve svém celku odrážel dosaženou úroveň operačního myšlení a plánování hlavního štábu čs. armády koncem 20. let.

Na scénu vstupuje Německo

Nástup německých nacistů k moci v roce 1933 představoval rozhodující přelom a vytvářel kvalitativně novou situaci ve vývoji poválečné versailleské soustavy mezinárodních vztahů i zahraničněpolitického postavení Československa. V Německu se k moci dostaly síly, které chtěly násilím, terorem a válkou znovu rozdělit svět a v konečném důsledku snily přímo o světovládě. Cesta k fašistické hegemonii v Evropě vedla *přes likvidaci versailleského systému a mocenskopolitického postavení Francie a jejích spojenců ve střední Evropě k přímé vojenské expanzi do Podunají a proti SSSR*.

I přes toto zjevné nebezpečí vládnoucí kruhy Velké Británie a Francie podpořily návrh italského diktátora B. Mussoliniho na vytvoření tzv. paktu čtyř z 18. března 1933, čímž daly zřetelně najevo, že si osvojují právo rozhodovat o osudech malých evropských národů. Tato situace výrazně ovlivňovala politiku států střední a jihovýchodní Evropy. V horthyovském Maďarsku, beckovském Polsku, ale i v Jugoslávii, Rumunsku a dalších zemích došlo k posílení reakčních režimů a revizionistických sil, které v obavách, že *západní velmoci nezabrání nacistické agresi, měnily vztah k hitlerovskému státu*. Jejich snaha o tzv. „neutrální politiku“, spočívající v úsilí o normalizaci vztahů s Německem při zachování stávajících dohod se západními velmocemi, nekladla překážky hrozící agresi a otevírala německým nacistům prostor k postupné izolaci Československa.

Tím narůstaly rozpory mezi východoevropskými státy, které vedly až k postupnému formování proti sobě stojících bloků. Z podnětu Maďarska a za účasti Itálie a Rakouska byl v letech 1933-34 vytvořen blok států tzv. římských protokolů, jehož cílem bylo mj. znemožnit spolupráci Rakouska se státy Malé dohody proti Německu. Ke společnému postupu ohrožených zemí nepřispěla ani tzv. balkánská dohoda z února 1934, která sdružovala Rumunsko, Jugoslávii, Řecko a Turecko.

V této situaci se československá zahraniční politika pokusila čelit hrozící izolaci ČSR užší hospodářskou politikou a vojenskou spoluprací s Jugoslávií a Rumunskem v rámci nového organizačního paktu Malé dohody. Tato organizace, oslabovaná vnitřními, především hospodářskými rozpory, však nebyla schopna bez pomoci západních velmocí zajistit bezpečnost Československa. Na slábnoucí vliv Francie a jejího spojeneckého systému reagovalo velmi radikálně beckovské Polsko. 26. ledna 1934 podepsalo, bez předběžných konzultací se spojenci, polsko-německou deklaraci o neútočení. Polská diplomacie usilovala o vytvoření protiněmecky, ale i protisovětsky orientovaného bloku států střední a jihovýchodní Evropy pod vedením Polska. Tento blok měl být zformován po likvidaci Československa a po vytvoření společné polsko-maďarské hranice na území Slovenska a Zakarpatské Ukrajiny.

Kolektivní bezpečnost verzus „appeasement“

Československo, jako malý stát s omezenými lidskými a materiálními zdroji, nebylo schopno se samostatně ubránit agresi velmoci. Z hlediska zajištění své bezpečnosti muselo hledat spojence mezi velmocemi a snažit se zabezpečit svou existenci v souladu s celoevropským řešením tohoto problému. Ve složité situaci 30. let vidělo záruky své samostatnosti v územní celistvosti v rámci systému kolektivní bezpečnosti. S touto myšlenkou iniciativně vystupovala v letech 1933-35 Francie a SSSR. Návrhy tzv. dunajského a tzv. východního paktu měly v Evropě vytvořit základ systému vztahů založených na zásadách kolektivní bezpečnosti a vzájemné pomoci. Z původně široce koncipovaného spojení se však pro odpor Německa, Polska a nesouhlas Velké Británie podařilo uzavřít v roce 1935 pouze francouzsko-sovětsko-československou smlouvu o vzájemné pomoci. Přesto, že se nepodařilo realizovat původní záměry, představovalo nově vzniklé spojení, i přes řadu vnitřních problémů, solidní základ budování kolektivní obrany proti agresi. Účast Československa v tomto systému poskytovala republice takové mezinárodní záruky proti fašistické agresi, jaké neměl v daném období žádný jiný malý stát v Evropě.

Pro následující vývoj v Evropě a pro osud Československa měla však rozhodující vliv jiná tendence. Zároveň s položením základů kolektivní bezpečnosti se v Evropě začala výrazně rýsovat i druhá alternativa řešení problémů míru a odvrácení agrese. Vznikla a postupně se stále více prosazovala politika „appeasementu“ tj. usmířování agresora. Jejím tvůrcem a hlavním realizátorem byla Velká Británie. Už od počátku 30. let se začaly v britské politice prosazovat zásady, že v zájmu udržení míru je nezbytné vést jednání s fašistickými velmocemi a v „rozumné“ míře vycházet vstříc jejich požadavkům. Podle těchto představ bylo *možné mír udržet prostřednictvím ústupků agresorům* na účet jejich obětí. Od poloviny 30. let se této britské politice stále více podřizovala i zahraniční diplomacie francouzská. Po listopadových anglo-francouzských poradách v roce 1937 v Londýně vlády obou velmocí negovaly zásady kolektivní bezpečnosti a vyvíjely přímý nátlak na ČR k dohodě s SdP. Tato skutečnost zásadním způsobem ovlivňovala mezinárodní postavení a bezpečnost Československa.

Vojensko-politické postavení Československa a jeho význam v plánech německého fašismu byl dán především jeho příslušností ke spojeneckému systému Francie a geografickou polohou ve střední Evropě. *Vojenská likvidace Československa* byla jedním z klíčových předpokladů expanze fašistického Německa do jihovýchodní Evropy, vojenského vyřazení Polska a útoku proti SSSR. *Zajišťovala operační spojení německých armád na hlavních strategických směrech* předpokládané expanze a vylučovala nebezpečí, že území ČSR by mohlo být použito jako nástupiště pozemních a leteckých sil do boků a týlu hlavních úderných uskupení.

Komplexní válečný plán obrany

Kvalitativně nová bezpečnostní situace Československa vedla vedoucí politické a vojenské představitele čs. státu k postupnému přehodnocování zahraničněpolitických a vojenských otázek bezpečnosti a poprvé i k pokusům o sestavení komplexního válečného plánu obrany. Válečný plán představoval komplex legislativních opatření, jejichž cílem byla všestranná příprava na vedení války. Finálním produktem válečného plánu byly směrnice předpokládaných variant počátečních operací na jednotlivých bojištích. Politickým cílem Československa ve válečném konfliktu se podle Vojenské kanceláře prezidenta republiky stala obrana čs. státu v jeho státních hranicích, která měla být od počátku vedena v rámci co nejširší evropské koalice spřátelených zemí v čele s Francií proti Německu a jeho spojencům.

V případě německé agrese proti ČSR hlavní štáb předpokládal vznik evropského válečného konfliktu, připouštěl však i možnost izolované války ČSR s některým ze sousedů, která měla být vedena na základě smluvní spojenecké pomoci s Francií a státy Malé dohody.

Zajištění politické a vojenské spolupráce se spojenci v očekávané koalici válce proti fašistickému Německu bylo jedním z klíčových problémů vojenské obrany republiky. Zásadní vojenský význam v této souvislosti mělo zachování nezávislosti Rakouska. Po nástupu německého nacismu k moci a podepsání polsko-německé deklarace o neútočení výrazně vzrostl i význam možné vojenské a politické spolupráce se Sovětským svazem, jejímž základem se stalo podepsání spojenecké smlouvy v květnu 1935.

Hlavní štáb československé armády se na základě rozboru vojensko-politické situace v Evropě v první polovině 30. let rozhodl získat potřebný čas k uskutečnění společných vojenských akcí se spojenci proti fašistickému Německu a horthyovskému Maďarsku strategickou obranou.

Jejím vedením si měla československá armáda i za cenu dočasné ztráty území Čech a Moravy zachovat nejen bojeschopnost, ale i nezbytné další podmínky k uskutečnění protiofenzívy ze Slovenska společně se spojenci. Klíčová úloha při řešení tohoto, vojenskoodborného hlediska, nesnadného úkolu připadla rozhodnutí o výstavbě pohraničního opevnění.

Nový systém zajištění hranic

V souvislosti s výstavbou opevnění přistoupil hlavní štáb na podzim roku 1933 i k přípravě reorganizace mobilizované válečné armády a k novému systému zajištění hranic. V souladu s předpokládanou výstavbou opevnění byla válečná armáda rozčleněna na dvě relativně samostatné části, na tzv. armádu krycí a armádu manévrovací. Krycí armáda měla být tvořena v převážné míře z již v míru postavených jednotek, schopných bez většího doplňování záložníky zaujmout sestavu ostrahy a krytu hranic s úkolem chránit průběh mobilizace, soustředění a nástup po mobilizaci organizovaných nových jednotek, tvořících tzv. armádu manévrovací.

Přijetím klíčových dokumentů končila v polovině 30. let jedna etapa vojenských příprav, v níž byly položeny dlouhodoběji koncipované zásady vojenské obrany země. Válečný plán přípravy armády, obyvatelstva a celého státu na vedení obranné války byl plánem komplexním a relativně stabilním, jehož základním posláním byla realizace politických cílů vojenskými prostředky.

Vojenská situace Československa v době přijetí mnichovského diktátu byla velmi složitá, ne však beznadějná. Byla jedním z důležitých faktorů, které ovlivňovaly nejen kapitulační rozhodnutí československé vlády, ale i vývoj v celé Evropě. Dnes je již všeobecně uznávanou historickou skutečností, že vojenská situace Československa nebyla hlavní příčinou jeho kapitulace.

Použité prameny:

1. Anger, J.: Mnichovská kapitulace, In: Historie a vojenství, 1988, č. 4.
2. Anger, J.- Pech, P.: Plány použití buržoazní čs. armády v letech 1918-1938 I.-III., In: Historie a vojenství, 1985, č. 4,5,6.
3. Beneš, E.: Boj o mír a bezpečnost státu, Praha 1934.
4. Mars, A.: Krach francouzsko-československých vztahů, In: ČsČH, 1958, č. 1.
5. Vávra, V.: Francouzská vojenská mise v ČSR I.-II. In: Historie a vojenství, 1987, č. 1 a 3.
6. Dvacet let čs. armády v osvobozeném státě. Praha 1938.
7. Vojenské dějiny Československa III., NV, Praha, 1987.
8. VHA, MNO-HŠ, 1. oddíl, r. 1920.
9. VHA, MNO-HŠ, 3. oddíl, r. 1925 a 1929.
10. VHA, UKPR, taj., r. 1933.